

DEKLARACIJA O OSNOVNIM NAČELIMA PRAVDE U VEZI SA ŽRTVAMA KRIVIČNIH DJELA I ZLOUPOTREBE VLASTI¹

A. ŽRTVE KRIVIČNIH DJELA

1. Pod nazivom "žrtve" podrazumijevaju se lica koja su pojedinačno ili kolektivno pretrpjela štetu, uključujući tjelesne i duševne povrede, emocionalnu patnju, materijalni gubitak ili znatno ugrožavanje osnovnih prava, putem činjenja ili nečinjenja koja predstavljaju kršenje krivičnih zakona države članice, uključujući i one zakone kojima se zabranjuju krivična djela zloupotrebe vlasti.
2. Svako lice može se smatrati žrtvom prema ovoj Deklaraciji, bez obzira na to da li je počinitelj djela identifikovan, da li je uhapšen, da li se protiv njega vodi sudski postupak ili je proglašen krivim i bez obzira na njegovo srodstvo sa žrtvom. Izraz "žrtva" takođe obuhvata, po potrebi, i blisku porodicu i izdržavana lica neposredne žrtve i lica koja su pretrpjela štetu pomažući žrtvama koje su se našle u nevolji ili sprečavajući da dođe do žrtava.
3. Odredbe ovog odjeljka primjenjuju se na sva lica bez ikakve razlike, poput rasne pripadnosti, boje, pola, starosti, jezika, vjeroispovjesti, državljanstva, političkog ili drugog mišljenja, kulturnih uvjerenja ili praksi, imovnog stanja, porodičnog porijekla i porodičnog stanja, etničkog ili socijalnog porijekla i hendikepa.

Pristup pravdi i pravičan postupak

4. Prema žrtvama treba postupati sa saosjećanjem i uz poštovanje njihovog dostojanstva. One imaju pravo pristupa pravosuđu i pravo da zahtijevaju zadovoljenje za štetu koju su pretrpele, kako to nacionalno zakonodavstvo predviđa.
5. Treba ustanoviti i osnažiti neophodne sudske i upravne mehanizme koji omogućavaju žrtvama da dobiju zadovoljenje putem formalnog ili neformalnog postupka koji je brz, pravedan, jeftin i pristupačan. Žrtve treba da budu upoznate sa svojim pravima u postupku zadovoljenja putem ovih mehanizama.
6. Pripremljenost sudskih i upravnih postupaka da odgovore potrebama žrtava mora se poboljšati putem:
 - a) obavještanja žrtava o njihovoj ulozi i o obuhvatu, vremenu i odvijanju postupka i o ishodu predmeta, posebno ako je riječ o teškim krivičnim djelima i ako su žrtve zahtijevale ta obavještenja;
 - b) omogućavanja da se mišljenja i problemi žrtava predstave i ispitaju u odgovarajućim fazama postupka, kad su po srijedi njihovi lični interesi, ne nanoseći štetu pravima optuženog, i u okviru nacionalnog sistema krivičnog pravosuđa;
 - c) pružanja potrebne pomoći žrtvama tokom postupka;
 - d) preduzimanja mjera usmjerenih na umanjenje neprijatnosti za žrtve, zaštitu njihove privatnosti, ako je potrebno, i osiguranje njihove bezbjednosti, kao i bezbjednosti njihove porodice i njihovih svjedoka, od zastrašivanja i osvete;
 - e) izbjegavanja nepotrebnih odlaganja u postupanju po predmetima i u izvršavanju odluka kojima se žrtvama dodjeljuje obeštećenje.

¹ Preporučena za usvajanje na Sedmom kongresu Ujedinjenih nacija za sprečavanje zločina i za postupanje prema prestupnicima, održanom u Milanu od 26. avgusta do 6. septembra 1985. i usvojena rezolucijom Generalne skupštine 40/34 od 29. novembra 1985. Ne podleže ratifikaciji jer nije međunarodni ugovor.

7. Neformalni mehanizmi rješavanja sporova, uključujući posredovanje, arbitražu i običajno pravo ili autohtone prakse treba da se koriste da bi se olakšalo pomirenje i postiglo zadovoljenje, ako je to pogodno.

Povraćaj u pređašnje stanje

8. Učinioci krivičnih djela ili treća lica odgovorna za njihovo ponašanje moraju, po potrebi, pravedno naknaditi štetu prouzrokovanu žrtvama, njihovim porodicama ili izdržavanim licima. Ta naknada treba da uključi povraćaj imovine, isplatu za pretrpljenu štetu ili gubitak, naknadu troškova nastalih zbog viktimizacije, pružanje usluga i povraćaj prava.

9. Vlade treba da preispitaju svoju praksu, propise i zakone u pogledu izricanja povraćaja u pređašnje stanje kao dopunske mjere u krivičnim stvarima, uz druge sankcije.

10. U slučajevima ozbiljne štete po okolinu, povraćaj treba da uključi, koliko god je to moguće, vraćanje okoline u prvobitno stanje, obnovu infrastrukture, zamjenu postrojenja od značaja za zajednicu i naknadu troškova za ponovno naseljavanje, ukoliko su štete dovele do preseljenja zajednice.

11. Ako javni službenici ili druga ovlašćena lica postupajući službeno prekrše nacionalne krivične zakone, država čiji su službenici odgovorni za pretrpljenu štetu treba da žrtvama osigura povraćaj u pređašnje stanje. Ako vlada pod čijom vlašću se dogodilo činjeno ili nečinjenje koje je dovelo do viktimizacije više ne postoji, država ili vlada sukcesor treba žrtvama da obezbijedi povraćaj u pređašnje stanje.

Naknada štete

12. Kad nije moguće dobiti potpunu naknadu štete od prestupnika ili iz drugih izvora, države treba da se trude da obezbijede novčano obeštećenje:

- a) žrtvama koje su pretrpjele znatnu tjelesnu povredu ili oštećenje svog fizičkog ili moralnog integriteta, kao posledicu ozbiljnih krivičnih djela,
- b) porodici, a naročito licima koja su izdržavala ona lica koja su umrla ili postala fizički ili mentalno nesposobna posle viktimizacije.

13. Treba podsticati stvaranje, jačanje i širenje nacionalnih fondova za obeštećenje žrtava. Ako se za to ukaže potreba, trebalo bi ustanoviti i druge fondove u ove svrhe, naročito ako država čija je žrtva državljanin nije u stanju da pruži obeštećenje.

Pomoć

14. Žrtve treba da dobiju potrebnu materijalnu, medicinsku, psihološku i socijalnu pomoć djelovanjem državnih, dobrovoljnih, društvenih i autohtonih činilaca.

15. Žrtve treba da budu obaviještene o postojanju zdravstvenih i socijalnih službi i drugih odgovarajućih oblika pomoći, i te službe im moraju biti lako dostupne.

16. Osoblje policijskih, pravosudnih, zdravstvenih, socijalnih i drugih sličnih službi treba da bude obučeno da shvata potrebe žrtava, a treba da dobije i uputstva kojima se osigurava brza i adekvatna pomoć žrtvama.

17. Prilikom pružanja usluga i pomoći žrtvama, treba pažnju pokloniti onima koji imaju posebne potrebe zbog prirode pretrpljene štete ili činilaca kao što su oni pomenuti u tački 3.

B. ŽRTVE ZLOUPOTREBE VLASTI

18. Pod izrazom "žrtve" podrazumijevaju se lica koja su, pojedinačno ili kolektivno, pretrpjela štete, naročito napad na fizički i mentalni integritet, emocionalnu patnju, materijalni gubitak ili tešku povredu osnovnih prava zbog činjenja ili nečinjenja koja još uvijek ne predstavljaju kršenje međunarodno priznatih normi o ljudskim pravima.

19. Države treba da razmotre unošenje normi koje zabranjuju zloupotrebe vlasti i predviđaju pravne lijekove za žrtve tih zloupotreba u svoje nacionalno zakonodavstvo. Među tim pravnim lijekovima, trebalo bi da se nalaze naročito povraćaj u pređašnje stanje i naknada štete, kao i potrebna pomoć i podrška materijalne, medicinske, psihološke i socijalne prirode.

20. Države treba da razmotre pregovore o višestranim međunarodnim konvencijama u vezi sa žrtvama, kako su određene u tački 18.

21. Države treba povremeno da preispitaju postojeće zakonodavstvo i praksu da bi ih prilagodili promijenjenim okolnostima, kao i da usvajaju, i, po potrebi, primjenjuju zakonske tekstove kojima se zabranjuju svi postupci koji predstavljaju tešku zloupotrebu političke ili ekonomske moći i podstiču politike i mehanizmi sprječavanja tih djela; ti zakoni treba da predviđaju odgovarajuća prava i pravne lijekove za žrtve tih djela i da jamče njihovo sprovođenje.